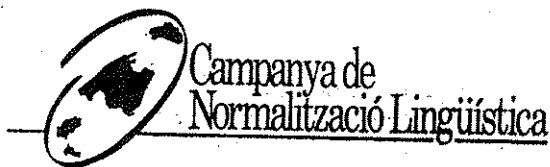

LÍNIA DIRECTA

amb la Campanya de Normalització Lingüística

III

Palma
1993

Línia Directa

© Aina Moll

Producció: Campanya de Normalització Lingüística de les Illes Balears

Fotocomposició: Documenta Balear s.a.

Impressió: Antoni Rotger

Dipòsit Legal: PM-1.364/1991

II

L'article personal *en, na*

La setmana passada no vaig tenir espai per donar resposta àmplia al tema que ens plantejà en Jaume Torres: les vacil·lacions, que no ha trobat explicades a cap gramàtica, en l'ús de majúscula i minúscula en l'article personal *en, na*. Vaig dir que considerava encertada la pràctica que ell diu que ha intuït, perquè és la que jo mateixa he adoptat. Però he de fer constar que som lliures d'escriure'l així com vulguem. M'explicaré:

En el seu ús actual, que només els illencs conservam ben viu, l'article personal, com l'article "salat", és propi del registre col·loquial. Més d'una vegada he remarcat en aquesta **Línia Directa** —i amb molt més detall al llibre *La nostra llengua* (Edit. Moll, 1990)— que el llenguatge col·loquial (d'ús familiar, per comu-

nicar amb un cercle restringit de gent que tenim a prop, físicament o afectivament) no té normes estrictes com el *llenguatge estàndard*, propi dels registres formals, que ha de servir per a tots els parlants, i que s'aprèn a l'escola, a fi que tots comparteixin un mateix model. I he comentat també que l'extraordinària riquesa d'articles que posseïm els illencs i l'ús matisadíssim que en feim segons les circumstàncies de la comunicació, presenta diferències d'una illa a l'altra. Així, les rondalles mallorquines de Mossèn Alcover, les eivissenques d'en Castelló Guasch i les menorquines d'en Camps, sovint transcriuen de manera diferent les formes de l'article "salat" ("es al·lots,", "ets al·lots; "sortir as carrer", "sortir an es carrer", etc.). Igualment som lliures d'escriure **en, na** amb lletra grossa o petita.

És evident, però, que a principis de segle s'escrivia generalment amb majúscula i ara és general la grafia contrària. Per què? Segurament, per la història del mot i pels canvis d'usos en les relacions socials. Vegem-ho.

Les formes **en, na** provenen (amb gran desgast, a causa de la freqüència d'ús) del vocatiu llatí *domine, domina*, "senyor, senyora", i s'usaven inicialment com a tractament de cortesia. És, per tant, l'equivalent exacte del castellà *don, doña*, que té el mateix origen. Aviat, però, es començà a usar amb tota casta de vocatius (noms i adjectius), sovint poc respectuosos: "na novia, Na Viuda", "na trista", "en beneit", "en traïdor"; i fins i tot "en llit", "na boca"... (tots aquests i molts d'altres, els trobareu al *Diccionari Català-Valencià-Balear*, amb diversitat de majúscules i minúscules). Així arribà a perdre el caràcter formal i a ser un vertader article personal, emprat en els casos que no requereixen cap altre tractament (un article de familiaritat, per tant). També aquests usos s'anaren perdent, i actualment té una presència molt limitada (o nul·la) fora de les modalitats balears, que l'han conservat ben viu i amb plena capacitat "personalitzadora".

A finals del segle passat, però, la Renaixença, que com a bon moviment romàntic s'esforça a entroncar amb la llengua literària medieval, ressuscita l'ús de **En, Na** (N' davant vocal) com a

tractament de cortesia i, d'acord amb la pràctica de l'època, l'escriu amb majúscula (encara ara hi ha gent que el posa, en adreçar una carta, en lloc del simple **Sr.** del català actual, o del **Sr. D.** dels castellans). El costum s'estengué, i es generalitzà la majúscula fins i tot en els casos d'article familiar: Mossèn Alcover l'escriu sempre així a les rondalles, i mon pare també, en el redactat seu de l'article **EN, NA** del *Diccionari* (en les citacions respecta, naturalment, el text original).

Confés que jo també ho vaig fer durant molts anys, i que encara ara em costa posar-hi minúscula, però reconec que és el que correspon a un article de registre familiar i l'he adoptada amb l'excepció dels casos de tractament antic: "el Rei **En** Jaume", "el rei **En** Pere". És ver que conservam aquesta casta de tractament a la pàgesia: "*l'amo En* Joan" expressa de dues maneres el seu caràcter formal, amb l'article *el* davant *amo* i l'article personal intercalat. Això permet aplicar un tractament diferenciat (comparable al de la distribució dels articles segons el grau de formalitat), i emprar la majúscula per a designar les persones que tractam de "vostè" o de "vós", i la minúscula per a les que tractam de "tu". Però això és molt complicat, i resulta molt inestable; amb la mobilitat de tractaments que tenim ara: per exemple, referint-me al comunicant que ens ha fet la consulta, jo podria escriure "En Jaume Torres", perquè no el conec; però també "en Jaume Torres", perquè el consider un amic.

En resum: Cadascú pot escriure aquest article així com vulgui, perquè no s'usa en els registres formals; però precisament per això és aconsellable escriure'l amb minúscula, amb l'excepció del seu ús "fossilitzat" de tractament, que trobam en "el Rei **En** Jaume". - A. M. (18-5).